

УДК 616.98:578.834[COVID-19]:314.14(477)

ВПЛИВ ІНФЕКЦІЙНОЇ ЗАХВОРЮВАНОСТІ НА СТАН ЗДОРОВ'Я Й ДЕМОГРАФІЧНІ ПОКАЗНИКИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Завальнюк О.Л., старший викладач

Orcid: 0000-0002-3232-4291

Email: zavalnuk.oksana@ukr.net

В статті розглянуті причини, що впливають на стан здоров'я дітей та дорослих в Україні, причини їх смертності й інвалідності. Проведений аналіз причин високого рівня інфекційної захворюваності населення України останніми роками та зміни, які привнесла епідемія коронавірусної інфекції COVID - 19. Розглянуті питання імунопрофілактики інфекційних хвороб та значення вакцинації в заходах з попередження поширення інфекційних хвороб серед населення країни.

Ключові слова: здоров'я дітей, смертність, статистична звітність, імунопрофілактика, профілактичні щеплення, вакцинація.

Questions, influencing on the state of health of children and adults in Ukraine, reason of their death rate and disability, are examined in the article. The analysis of reasons of high level of infectious morbidity of population is conducted the last years and also changes that was introduced by the epidemic of coronavirus infection of COVID - 19. The questions of immunoprophylaxis of infectious diseases and value of vaccination are considered in warning of distribution of infectious diseases among the population of country.

Keywords: child health, mortality, statistical reporting, immunological prophylaxis, preventive vaccination, vaccination.

Виникнення хвороб та особливості їх поширення визначаються природно-екологічними та соціально-економічними чинниками, серед яких все більшого значення набуває вплив способу життя, доходів населення, житлових умов, структури харчування та ряду інших чинників.

За даними Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я, традиційно ішемічна хвороба серця була і залишається основною причиною передчасної смертності у всіх регіонах, за винятком країн з низьким рівнем доходів, де основною причиною летальності є інфекційні захворювання нижніх дихальних шляхів[1,20,29].

У глобальному масштабі за даними 2016 року ішемічна хвороба серця призвела в цілому до 9,48 млн смертей, що є підвищенням цього показника на 19% в порівнянні з 2006 роком. Цукровий діабет став причиною 1,42 млн смертей у всьому світі, при цьому зростання цього показника склало 31,1% в порівнянні з 2006 р.

Куріння стало причиною більш ніж 7,1 млн смертей. З недостатнім харчуванням були пов'язані 18,8% усіх летальних випадків. Крім того, високий рівень глюкози в крові, високий артеріальний тиск, високий індекс маси тіла і високий рівень загального холестерину виявилися в десятці основних чинників ризику смерті чоловіків і жінок у всьому світі.

Не зважаючи на значні досягнення у медицині за останнє десятиліття, в 2016 році 1,03 млн людей померли від ВІЛ / СНІДу, хоч це на 45,8% менше ніж у 2006

році і 1,1 млн людей померли від туберкульозу (це на 20,9% менше, ніж у 2006 році). Відзначається, що в цілому смертність від інфекційних захворювань знизилася [3,7,9,12,17].

Для України останнє десятиліття виявило гостру демографічну проблему у зв'язку із достатньо високим рівнем смертності населення. Структура причин смертності в Україні така ж як і в інших розвинутих західних країнах: перше місце займають хвороби системи кровообігу - до 60% усіх смертей в Україні. Смертність від травматичних чинників складає 5,3% від загальної смертності населення, від хвороб органів травлення - 3,8% від загальної смертності.

Загальна кількість померлих від усіх інфекційних захворювань в Україні в 1965 – 2015 роках склала 4,05% від загальної смертності. У загальній структурі відсоток інфекційних хвороб дихальних шляхів був найбільшим і склав понад 80 %, на другому місці - кров'яні інфекції – майже 17% [3,7,10,15,17].

Протягом останніх п'ятдесяти років питома вага смертей від інфекційних хвороб в загальній структурі смертності неухильно зменшувалась від 10,53% у 1965 році до 2,99% у 2015. За цей проміжок часу загальний коефіцієнт смертності від інфекційних захворювань знизився з 80,49 на 100000 населення до 41,77. Тобто, в Україні зберігалась тенденція до зниження загальної інфекційної смертності на тлі збільшення загальної смертності від неінфекційних хвороб. Епідеміологи відзначають деяке зростання смертності в Україні від СНІДу, туберкульозу, дифтерії та кору [5,8,14,15,17,22].

Інфекційні хвороби не були основною причиною смертності населення України протягом останніх пів століття. Загальний рівень інфекційних захворювань в структурі смертності населення України неухильно знижувався, а рівень неінфекційної смертності, відповідно, мав зворотну тенденцію. Проте, не варто забувати, що інфекційні захворювання завжди мають потенційну здатність до швидкого поширення і збільшення їх рівня в структурі загальної захворюваності та смертності населення у багатьох країнах світу, де спостерігалася надлишкова смертність у періоди пандемії, з піками захворюваності.

2020 рік став переломним для людей усього світу через появу коронавірусної хвороби COVID-19, а в Україні у 2020-му показник смертності став найвищим за річні показники останніх п'яти років. За даними Державного комітету статистики, минулого року в Україні померло на 35 тисяч більше людей, ніж у 2019 році. Так, у 2019 році померли 581 тисяча українців, а у 2020 - 616 тисяч. Найбільша надлишкова смертність в Україні спостерігалася восени та взимку 2020 року. У листопаді за місяць померло на 17 тисяч більше людей, ніж у середньому за кожен з п'яти попередніх років. У грудні у деяких регіонах смертність перевищила ці показники у 3-4 рази (Київська, Дніпропетровська, Тернопільська області) [2,4,20].

Covid-19 далеко не в лідерах причин смертності українців. У 2020 році, як і у попередні роки, люди в Україні найчастіше помирили від серцево-судинних

захворювань (інфаркти й інсульти), від онкологічних захворювань та нещасних випадків.

З появою перших випадків коронавірусної хвороби COVID-19 в Україні, станом на кінець 2020 року показник захворюваності склав 2158,2 на 100 тис. населення, при цьому, у статевій структурі підтверджених випадків переважають жінки - 60% від загальної кількості хворих. За весь час спостереження серед людей із підтвердженим діагнозом коронавірусної хвороби COVID-19 летальність склала 1,7%. Серед померлих більшість становили чоловіки – 53,2% від загальної кількості. У віковій структурі люди віком 50-59 років становили 21,6% - найбільшу кількість від усіх людей із підтвердженими діагнозами коронавірусної хвороби COVID-19. Водночас, найбільша кількість смертей від ускладнень, викликаних коронавірусною хворобою COVID-19, зареєстрована серед людей віком 60-69 років - 31,1%. Хворі віком від 60 років та старше складають 77,9% від усіх померлих від ускладнень, спричинених коронавірусною хворобою COVID-19. 81,6% померлих мали в анамнезі важкі серцево-судинні захворювання, цукровий діабет, новоутворення, захворювання нирок, печінки, легень, неврологічні хвороби, злякисні новоутворення, тощо. У 18,3% померлих не було в анамнезі інформації про наявність супутніх станів або захворювань.

Серед тих померлих, які мали інформацію в анамнезі про супутні стани та/або захворювання, 87% мали серцево-судинні захворювання, 21,1% - діагностований цукровий діабет. У половини померлих (51,8%) були поєднані цукровий діабет, імунодефіцит чи ожиріння, тощо. Загалом, супутні захворювання мали переважно люди 50-ти років і старше, це - 94,3% серед загального числа таких померлих[4,19,20,21].

Хоча офіційна статистика із смертності від ускладнень, викликаних коронавірусною хворобою COVID-19 станом на кінець 2020 року становить 18 тис смертей, реальна може складати 40-60 тисяч за даними НАН. Причинами такої ситуації є відкладання медичної допомоги, скасування операцій, невідвідування лікарів, відмова у госпіталізації і переведення лікарень та персоналу на лікування саме хворих на коронавірусну інфекцію.

В Україні щорічно за медичною допомогою звертаються мільйони українців, реєструється 8-9 млн. випадків інфекційних хвороб (більше 50 нозологій). З них найбільший вплив на стан здоров'я мають грип і гострі респіраторні інфекції, вірусні гепатити, туберкульоз, ВІЛ/СНІД, інфекції керовані засобами специфічної профілактики, паразитози, а з минулого року до цієї групи приєдналась коронавірусна інфекція COVID-19.

Епідемічні підйоми з піками захворюваності вітряної віспи реєструвались у 2008, 2011–2012 рр.; краснухи – 1999, 2002 рр.; епідемічного паротиту – 1997–1998 рр.; туберкульозу – в 2005–2006 рр.; кору – 2006, 2012, 2018-19 роках. Всі ці інфекційні хвороби відносять до керованих методами вакцинації. На сьогодні

вакцинація визнається єдиним надійним методом профілактики вірусних інфекційних хвороб дихальних шляхів. За висновками фахівців Інституту епідеміології та інфекційних хвороб ім. Л.В. Громашевського НАМН України поступове накопичення невакцинованого населення призводить до втрати контролю за епідемічним процесом усіх інфекцій та переходу їх із керованих у некеровані. Фактично на сьогодні населення України є недостатньо захищеним проти інфекційних захворювань, боротьба з якими здійснюється шляхом вакцинації, що може надалі призвести до значних ускладнень епідемічної ситуації і соціально-економічних втрат[9,11,13,16,18,23,27].

Координація процесу впровадження вакцини від коронавірусної хвороби COVID-19 та проведення кампанії з вакцинації здійснюється оперативним штабом Міністерства охорони здоров'я України з реагування на ситуації з поширення інфекційних хвороб, яким можна запобігти шляхом вакцинації, склад та положення якого затверджено наказом Міністерства охорони здоров'я України від 07 червня 2019 року № 1319 (у редакції наказу Міністерства охорони здоров'я України від 02 грудня 2020 року № 2784).

Успішна вакцинація населення - це питання національної безпеки. Дані досліджень Ipsos Global Advisor свідчать, що більше половини українців готові робити щеплення від коронавірусної хвороби COVID-19. В Україні у листопаді 58% українців заявили, що ймовірно зроблять щеплення від коронавірусної хвороби COVID-19, коли вакцина стане доступною (дуже ймовірно+ймовірно+досить ймовірно). Цей показник залишився без змін у порівнянні з липнем 2020 (55%). Проте, значна частина населення України ще не визначилася зі своїм ставленням до можливої вакцинації від коронавірусної хвороби COVID-19. Зважаючи на наведену вище інформацію, попит серед українців на вакцину від коронавірусної хвороби COVID-19 існує. Водночас, вагома частка населення ще не визначилась із бажанням вакцинуватись. Відповідно, зусилля комунікаційних кампаній та стратегій стосовно вакцинації від коронавірусної хвороби COVID-19 в Україні мають бути спрямовані на формування позитивного ставлення та запиту на вакцинацію серед тих, хто ще не визначився та на підтримку високої мотивації до вакцинації серед тих, хто вже бажає вакцинуватись[2,3,21,26].

Насамкінець варто зазначити, що в Україні існує Закон «Про захист населення від інфекційних хвороб», у статті 12 якого йдеться про профілактичні щеплення. Захист населення від інфекційних хвороб належить до національної безпеки, а отже, антипропаганда вакцинації є підривом безпеки нації[19].

Література:

1. «Здоровье–21. Основы политики достижения здоровья для всех в Европейском регионе ВОЗ». – Копенгаген: Европейское бюро ВОЗ, 2000. – 307с.
2. Дорожня карта з впровадження вакцини від гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, і проведення масової вакцинації у відповідь на пандемію COVID-19 в Україні у 2021-2022 роках.- Наказ Міністерства охорони здоров'я

України від 24 грудня 2020 року № 3018.

3. Дудник С.В. Перспективні напрями досягнення ефективної державної політики у сфері охорони дитячого здоров'я та попередження дитячої смертності /С.В. Дудник // Україна. Здоров'я нації. 2017.– N 4.– С.46-53.
4. Гудзевич Л. С. Інфекційні захворювання дитячого населення як медико-соціальна проблема та їх профілактика/ Л. С. Гудзевич, А. М. Маловічко // Матеріали VI Міжнародні наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Актуальні питання розвитку біології та екології» (21–22 жовтня 2020 р., м. Вінниця) – Вінниця, 2020. – С. 118-119.
5. Гудзевич Л. С. Стан вакцинопрофілактики дифтерії та правця в Україні. //Актуальні питання географічних, біологічних та хімічних наук. Основні наукові проблеми та перспективи дослідження / Збірник наукових праць ВДПУ. - Вип. 17(22). – Вінниця, 2019. – С. 88-92.
6. Гудзевич Л.С., Динаміка вікових змін спірометричних параметрів у здорових міських хлопчиків Подільського регіону України/Л.С. Гудзевич, О.Л. Завальнюк // Природничий альманах (біологічні науки). – Вип. 11. – 2008. – С. 34-41.
7. Завальнюк О. Л. Аналіз інфекційної захворюваності населення України / Актуальні питання географічних, біологічних та хімічних наук: основні наукові проблеми та перспективи дослідження: збірник наукових праць ВДПУ; [відп.ред. А.В. Гудзевич].-Вінниця, 2016.- Вип.13 (18).- С.67-71.
8. Завальнюк О. Л. Деякі соціальні аспекти поширення захворюваності туберкульозом в Україні/ Актуальні питання географічних, біологічних та хімічних наук: основні наукові проблеми та перспективи дослідження / Збірник наукових праць ВДПУ.- Вінниця, 2012.- Вип.9 (14).-С.162-165.
9. Завальнюк О. Л. Деякі статистичні дослідження інфекційної захворюваності та вакцинопрофілактики інфекційних хвороб в Україні та світі / SCIENCE AND LIFE: Proceedings of articles the international scientific conference. Czech Republic, Karlovy Vary - Ukraine, Kyiv, 16-17 November 2017 [Electronic resource] / Editors prof. I.P.Klimov, I.V. Ignatko, V.B. Mantusov. – Electron. txt. d.. – Czech Republic, Karlovy Vary: Skleněný Mústek. – ISBN 978-80-7534-079-5. P.141-146.
10. Завальнюк О. Л. До питання про стан народжуваності та здоров'я дітей в Україні/ Materials of the XV International scientific and practical Conference Science without borders - 2019, March 30 - April 7, 2019 : Sheffield. Science and education LTD - 64 p.- P.36-40.
11. Завальнюк О. Л. Дослідження стану здоров'я студентської молоді – проблеми, перспективи / Актуальні проблеми сучасної біології та методики її викладання: збірник наукових праць звітної наукової конференції викладачів за 2016-2017 н. р. – Вінниця: ТОВ «Нілан - ЛТД», 2017.- 348 с.- С.121-139.
12. Завальнюк О. Л. Медико - соціальні аспекти стану демографічної ситуації в Україні / Актуальні проблеми біології та методики її викладання у закладах вищої освіти: збірник наукових праць звітної наукової конференції викладачів за 2018-2019 н. р.- Вінниця, 2019.- 266 с.
13. Завальнюк О. Л. Вакцинопрофілактика інфекційних хвороб, деякі статистичні дослідження / Актуальні питання географічних, біологічних та хімічних наук: основні наукові проблеми та перспективи дослідження / Збірник наукових праць ВДПУ.- Вінниця, 2011.- Вип.8 (13).- С.166-169.
14. Завальнюк О. Л. Наслідки епідемії кору в Україні у 2017-2019 роках / Актуальні питання географічних і біологічних наук: основні наукові проблеми та перспективи дослідження / Збірник наукових праць ВДПУ; [відп. ред. А. В. Гудзевич]. - Вінниця, 2019. - Вип.17 (22). - С.93-95.
15. Завальнюк О. Л. Огляд інфекційної захворюваності в Україні та світі / Актуальні питання географічних, біологічних та хімічних наук: основні наукові проблеми та перспективи

- дослідження: збірник наукових праць ВДПУ; [відп.ред. А.В. Гудзевич].-Вінниця, 2013.- Вип.10 (15).- С.155-158.
16. Завальнюк О. Л. Стан інфекційної захворюваності дітей в Україні / «Здобутки клінічної та експериментальної медицини» : матеріали підсумкової науково-практичної конференції, присвяченої 60-річчю ТДМУ (Тернопіль, 14 червня 2017р.) / Терноп. держ. мед. ун-т ім. І. Я. Горбачевського. – Тернопіль : ТДМУ, 2017.- 464 с.- С. 246-248.
  17. Завальнюк О. Л. Статистичний огляд проблеми здоров'я дітей в Україні / *Materialy XIII Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji, «Strategiczne pytania światowej nauki - 2017»*, 07-15 lutego 2017 roku. – Tom 8: *Medycyna. Ekologia. Weterynaria. Biologiczne nauki.* – Przemysł: Nauka i studia. – 64 str. – S.6-8.
  18. Завальнюк О. Л., Суханова О.В. Стан захворюваності та вакцинопрофілактики інфекційних хвороб в Україні / *Актуальні питання географічних, біологічних та хімічних наук: основні наукові проблеми та перспективи дослідження: збірник наукових праць ВДПУ; [відп.ред. А.В. Гудзевич].-Вінниця, 2015.- Вип.12 (17).- С.102-105.*
  19. Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» // *Відомості Верховної Ради.*- 2000. -№ 29.
  20. *Мировая статистика здравоохранения (World health statistics 2010).* - [Електронний ресурс].- Режим доступу: RU.WHS.10.F.uall.pdf. С. 284-318.
  21. Наказ МОЗ України від 09.02.2021 № 213 "Про внесення змін до Дорожньої карти з впровадження вакцини від гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, і проведення масової вакцинації у відповідь..."
  22. Печінка А.М. Епідемія дифтерії та вакцинація // *Клінічна імунологія. Алергологія. Інфектологія.* – 2008. - № 6-8 (17-19). – С.17-18.
  23. Семенов Б.Ф. Новые положения концепции вакцинопрофилактики детских инфекций // *Аллергология и иммунология.* – 2002. – Т.3, №3. – С.380-384.
  24. Стан здоров'я дитячого населення – майбутнє країни (частина 1) /Антипкін Ю.Г., Волосовець О.П., Майданник В.Г. [та ін.] // *Здоров'я ребенка.* – 2018. – N1. – С.11-21.
  25. Турянська С.М. і співавт. Актуальні питання профілактики паротитної інфекції в Закарпатській області // *Клінічна імунологія. Алергологія. Інфектологія.* – 2008. - № 6-8 (17-19). – С.24-25.
  26. Чепелевська Л.А. Тенденції медико-демографічних показників України у ХХІ столітті /Л.А.Чепелевська // *Україна. Здоров'я нації.*– 2018. N 1.–С.48- 53.
  27. Чернишова Л.І. Імунопрофілактика: сучасні досягнення та проблеми // *Перинатология и педиатрия.* – 2007. – 3 (31). – С.7-11.
  28. Чоп'як В.В. та співавт. Інформаційний лист № 168/2004 про нововведення в системі охорони здоров'я «Тактика вакцинації імуноослаблених осіб» /«*Vaccin and Biologicals*» Annual Report. – Geneva, 2000.
  29. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України. 2015 рік / за ред. Шафранського В.О.; МОЗ України, ДУ «УІСД МОЗ України». - Київ, 2016. - 452 с.